

Szepsi Csombor Márton

EUROPICA VARIETAS

Azmiképpen a méh nemcsak az ő urának kertiben szedi az hasznot, hanem még szintén idegen határookban is elmegyen és édességgel megterhelt lábokkal tér meg, csak hogy az ő gondviselőjének kedveskedhessen: így nagy sokan az régi görög bölcs filozófusok közül nem elégségesnek ítélték lenni, hogy mindenkor Athénben lakjanak és csak az ott keresett tudományokkal hazájoknak, azmiben kívántatik, szolgáljonak, hanem nagy messze idegen földekre látni, hallani, tanulni, értelmet venni minden tartóztatás nélkül elindultak.

Az kiknek példájoktól, de főképpen természetemtől indítatván, én is minden nyomorúságot, nyavalyát, éhséget, szomjúságot (melyek az bűdosót gyakorta szorongatni szokták), embereknek szidalmát, gyalázását, gonosz ítéleteket semminek állítván, ez világnak egyik részét meglátni és vékony elmémet az mezőkben az természetnek csudáival, az városokban az embereknek munkáival, azoknak hallásával, látásával éltetni, öregbíteni, gyönyörködtetni ügykeztem.

Mindezeket penig más végre nem kívántam, hanem csak hogy az én tövises és kösziklás Ithakámnak, az sok hadak s háborúságok miatt pusztaságban került hazámnak, Magyarországnak és az benne lévő tiszta életu Penelopének, az igaz keresztyén Anyaszentegyháznak, ha Isten éltetne, hasznára, javára és tisztességére fordítanám. Minthogy azért ily jó ügyezetemben idegeneknek segítségék által ő Szent Felsege mindazokon az helyeken általvitt és megtérvén ez nemes, királyi és szabad respublicában, ily állapotban méltónak ítélem lenni, hogy (mert külső tehetőségemben való fogyatkozásom bőven nem engedi) rövideden az sok veszedelmes helyeken, nagy habokkal háborgó tengereken által ment útamnak mivoltát leírjam, hogy ekképpen Istennek velem való jótéteményét és reám való gondviselését mindeneknek szemek eleiben vessem.

Az Rajna vize nem ott szakadt régen az tengerbe, ahul most, Dordrechtnél, hanem Leydenen alol. Ez tartomány Krisztus Urunk születésekor pusztá volt és semmi ember nem lakta, hanem csak erdők voltak, de azután az tengernek habjai és zúrzavarai miatt az egész tartomány nagy vízárral veszett volt el, és így azolta nem lehetett solidum, hanem fővenyes föld. Kerületi nem nagyobb ötvenkét magyar mélyföldnél, úgyhogy álljon meg ember az közepin Hollandiának, minden szegleti felől ez világnak gyalog ember egy nap kimehet belőle, ily szorosságban vagyon mégis harmincegy téglával kerített városa, tizenhárom közöttük nevezetb. Az imperium benne volt az spanyol királyé, kinek midőn csak egy Alba nevű

Márton Szepsi Csombor

EUROPICA VARIETAS

Come l'ape, che pur di procurare piacere a chi provvede per lei, raccoglie l'utile non soltanto dal giardino del suo signore ma addirittura vola fino a frontiere sconosciute per ritornarne con zampe cariche di dolce, così tanti tra gli antichi filosofi saggi della Grecia considerarono insufficiente abitare eternamente ad Atene e servire la loro patria con le scienze soltanto da lì acquisite, perciò rifiutarono di trattenervisi e partirono verso altre grandi terre sconosciute per vedere, udire, studiare, apprendere.

Seguendo il loro esempio, ma soprattutto stimolato dalla mia natura, anche io mi ero impegnato non solo a visitare parte di questo mondo, senza permettere che miseria, malattia, fame, sete (cose che spesso rendono la vita difficile a chi se ne va), ingiurie, calunnie e cattivi giudizi della gente mi fossero d'ostacolo, ma anche a far vivere, invecchiare e deliziare la mia povera mente di fronte alla vista e all'ascolto di ciò che offrono i campi pieni di meraviglie della natura, e le città ricche delle opere dell'uomo.

Il mio desiderio, sempre che Dio mi avesse concesso vita, mirava all'unico scopo di impegnarmi per il bene, per l'utile e per l'onore della mia Itaca coperta di spine e di rocce, e della mia Ungheria e patria ormai in rovina a causa di molte battaglie e guerre, per la Penelope dalla vita pura che in essa vive, cioè la vera Madre Chiesa cristiana. In questa mia buon'ambizione, realizzata con aiuto straniero, la Maestà Divina mi ha fatto passare per tutti quei luoghi e, una volta ritornato in questa repubblica nobile, reale e libera, nonostante le mie condizioni (la mancanza di possibilità all'estero non mi permette abbondanza), mi hanno trovato degno di descrivere in breve come ho viaggiato attraverso i tanti luoghi pericolosi, le grandi onde dei mari in tempesta, perché ciò serva da testimonianza a tutti della bontà di Dio e dei suoi interventi che si sono manifestati nella mia vita.

Un tempo, l'acqua del Reno non fluiva nel mare a sud di Leida bensì vicino alla città di Dordrecht. Questa provincia ai tempi della nascita di Gesù Cristo era deserta, non abitata da alcun essere umano, ed era coperta soltanto da foreste. Dopo, a causa delle onde e del travolgimento del mare, essa fu distrutta e perciò da allora la sua terra non è più solida ma sabbiosa. La sua circonferenza non è più grande di cinquantadue miglia ungheresi, per cui un uomo posizionato al centro dell'Olanda, mettendosi in cammino da qualsiasi angolo, potrebbe uscirne in una giornata, tanto vicine sono le sue trentuno città cinte da mura, tredici delle quali sono le più rinomate.

hercege is Hollandiában az igaz vallásért tizennyolcezer embert megöletett volna, kényszerítették magok ótalmokban feltámadni ez nagy tirannus ellen, kétszer azért az királynak minden erejét a britanniai oceanus tengeren megverték és igájokat nyakokból kivetették, most belli ductor közöttük az nagyerejű Móric, az orániai familiából való fejedelem. Az tartománynak címere egy fakertben szorítottatott oroszlán.

Nincsen őnekiek kemencéjek, hanem csak sütő az is az földben, nincsen szőlőhegyek, nincsen szántóföldök, nincs fajok, mely dolgon bizony elcsudálkozhatol, miképpen lehessen az embereknek benne táplálások, holott csak Amsterdamban is lakos gazda számláltatik kétszer való százezer. Vagyon rétségnek nagy bősége. azhol számtalan sok barom; tehene oly nagy termetű, mint nálunk akármely ökör, felette jó sajtja fejr, vörös, zöld.

Népe emberséges, tisztább ég alatt minden nemzetségnél, csakhogy az fának szűk volta miatt igen rút étkekkel él, mert ugyan nagy rendbeli ember is csak kétszer főzet egy egész héten: vasárnap, szerdán, több napokon mind főtt húst, mind pecsenyét hidegen eszik, ha penig megmelegíti, bizony rosszabb leszen az ízi, mert csak földből és ganéjból csinált fának tűzénél melegítik meg, mely teljességgel általjárja az egész étkeket; az tengeri habnak természeti benne az itt valóknak, kik igen ritkán szoktak másnak engedni, hanem mindennek ellene mondani; vendégeskedők az módjok szerint, ruhájokban idegen formát követnek minden német nemzetség között.

Az leányok nem különben, mint Danzigban, megnőnek s úgy adják el idejeknek harminckét esztendeje felett. Ahol egy dicséretes dolgokrúl emlékezhetem az leányoknak. Esztendőnkét egyszer, télben harmadnap alatt az egész ország törvénye s szokása szerint pályafutásnak okáért bizonyos jutalom alatt (melyet az magistratus teszen le), a leányok az ő idejek szerint való hozzá hasonló ifjú legényeket az tengerre kihívják, az leány az férfiúnak, az férfiú a leánynak lábára felkötö a csontból vagy fából csinált csuszkondót, de ez nem így vagyon, mint itt Magyarországon láttam, hogy egy nagy vassal megszegezett bot volt kezében az jégen járónak, hanem szintén csak lábainak mesterségesen való félretaszítása által, felhányása és mozgatása által az egész nép láttára elindulnak és oly sebességgel mennek, hogy ég alatt nincs oly ló, ki velek elérkeznek.

Rotterdamba bémentem az delfti kapun és midőn vendégfogadót keresnék, egy keresztyén özvegy asszonyállat szólíta be házához az tengeri csiga jegy alá. Portékámat letévén (mely semmi nem volt egyéb egy ingnél és egy imádságos könyvecskénél), kimentem szemlélni az várost. Az templomi szintén olyformán vagynak, mint a többi, úgyhogy ha valaki Hollandiának egyik templomát meglátta, meglátta mindeniket, hasonlóképpen az városoknak állási, az sok hidak, csatornák, erkölcsök etc. De Rotterdam ebbe különböz az többi városoktól, hogy

Faceva parte dell'imperium del Re spagnolo, uno dei cui principi chiamato Alba un giorno ordinò, nel nome della vera religione, di uccidere diciottomila uomini in Olanda, i quali per difendersi furono costretti a rivoltarsi contro questo tiranno e per ben due volte sconfissero tutte le forze del re sul mare oceanico britannico, togliendosi così il giogo dal collo. In questo periodo, invece, il bellus ductor tra loro è il forzuto sovrano Maurizio, discendente dalla famiglia degli Orange. Lo stemma della provincia è un leone circondato da una cornice lignea.

In casa al posto del focolare hanno solo un forno, anche quello scavato nella terra. Le colline non sono coperte di vigne, di campi arabili, non ci cresce nemmeno un albero, un fatto che potrebbe indurre a chiedersi, come questa gente trovi nutrimento per sé, visto che nella sola Amsterdam gli abitanti si contano in due volte centomila. Ci sono prati in abbondanza con una marea di bestie: le loro vacche hanno la statura di un nostro qualsiasi bove, e i loro formaggi sono di colore bianco, rosso e verde, e sono assai buoni.

La gente è umana, più pulita di quella delle altre nazioni. A causa della scarsità di legname purtroppo mangiano pietanze orribili. Persino la gente di un certo rango fa cuocere il cibo due volte soltanto la settimana: la domenica e il mercoledì, negli altri giorni sia il bollito, sia l'arrosto sono serviti freddi; per riscaldarli comunque userebbero legno composto di terra e di sterco, e questo ne rovinerebbe il sapore perché penetra l'intero cibo. Negli abitanti si riconosce la natura dell'onda del mare, raramente si sottomettono agli altri, non solo, d'abitudine contraddicono tutti. A modo loro sono ospitali, e nel loro modo di vestire seguono lo stile straniero in voga tra tutte le nazioni tedesche.

Le ragazze, non diversamente da quelle di Danzica, una volta cresciute sono date in sposa a trentadue anni passati. Mi ricordo di queste ragazze per una cosa eccezionale. D'inverno, una volta l'anno, per tre giorni consecutivi, secondo le regole e le leggi dell'intero paese, si organizza un concorso a premi (stabilito da un magistrato), nel quale le ragazze sfidano i giovani coetanei a fare una corsa sul mare. La ragazza al giovane, il giovane alla ragazza allacciano ai piedi un aggeggio scivoloso, fabbricato di osso o di legno, che però non ha nulla a che fare con quello che ho visto in Ungheria, dove chi cammina sul ghiaccio regge in mano un enorme bastone con inchiodato del ferro. Questi partono davanti a tutta la gente, e solo spingendo con maestria lateralmente i loro piedi, alzandoli e muovendoli, scivolano con una velocità che nessun cavallo esistente sotto l'intero cielo possiede per raggiungerli.

Entrai a Rotterdam per la porta di Delft e, mentre ero alla ricerca di una locanda, una signora vedova cristiana mi invitò a stare in casa sua, riconoscibile da un'insegna con una lumaca di mare. Dopo aver posato la mia roba (che consisteva solo di una camicia e di un piccolo libro d'orazioni), uscii per dare un'occhiata alla

itt mindenféle vallás vagyon nagyobb részént, úgymint kálvinistáké, pápistáké, arianusoké, arminianusoké s az többi. Vagynak az tenger felé kivált, képpen nagy erős bástyái, jó portusa és igen mély, holott mindennap sokféle országokból és sok tartományokból jött hajókat nem kicsiny gyönyörűséggel nézhet ember.

Ez a város volt hazája amaz nagy Rotterdami Erasmusnak, ki felől ezt mondják: *Huic uni licuit dicere, quod libuit*. Neki tisztességére az város közepin való hídon emeltetett egy statua, kinek bal kezében egy könyv, jobb kezében pedig egy tábla ilyen írással: *Erasmus natus Rotterodami oct. 26. an. 1467. Obiit Basileae julii anno 1536*. Abrázatja, mint egy vén asszonynak, szakálltalan, süvege, mint az canonicusoknak szokott lenni, négyszegű; kétfelől mellette két oroszlány-bálvány az város címerét tartják. Láttam ez városnak 114 hajóra való ágyúit, sok hajója közül legnagyobbak az Erasmus és Jónás néven nevezettek. Az Erasmuson ily írás vagyon, ez mi nyelvünkre fordítva: Mikor engemet csináltak, neveztek el Erasmusnak. Erasmus képe rajta, melybül megtetszik, Erasmus még hazájában is mely nagy böcsületben volt.

città. La chiesa somiglia a tutte le altre, perciò vederne una in Olanda è come aver visto tutte le altre; lo stesso si può dire anche delle città, con i loro innumerevoli ponti, canali, codici morali, ecc. Ciò che distingue Rotterdam dalle altre città è che in essa convive la più gran varietà di religioni, come quella calvinista, papista, ariana, arminiana e altre. Vicino al mare s'innalzano due immense e solide fortezze; è assai capiente anche il suo porto, da dove si può seguire con una certa delizia l'afflusso delle navi che arrivano ogni giorno da diversi paesi e dalle colonie.

Questa città fu la patria di quel grande Erasmo da Rotterdam di cui si dice: *Huic uni licuit dicere, quod libuit*. Sul ponte elevato nel centro della città fu eretta in suo onore una statua, che nella mano sinistra regge un libro e in quella destra una tavola con la scritta: *Erasmus, natus Rotterdami oct. An. 1467. Obiit Basileae julii anno 1536*. Ha la faccia di una vecchietta, è senza barba, la papalina in testa, come hanno di solito i canonici, quadrangolare; accanto, ai due lati, la coppia di leoni-simbolo reggenti lo stemma della città. Sono andato a vedere i 114 cannoni da nave della città; tra le molte navi, le due più grandi si chiamano Erasmo e Giona. L'Erasmo porta una scritta che, tradotta nella nostra lingua, significa: dopo avermi fabbricato mi hanno chiamato Erasmo. Ci hanno messo anche l'immagine di Erasmo, dal che si può dedurre che egli era onorato grandemente anche nella sua patria.